

Jan Siebelink

De buurjongen

ROMAN



2017

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Voor Gerda

In de hal van verpleeghuis Insula Dei deze woorden:

*Waar zonder waan en zonder trots,
wordt meegeleefd en meegeleden,
daar wordt het kleinste eiland Gods
een vasteland van vrede.*

Mensen vertelden later dat ze zonder aanwijsbare reden stil waren blijven staan en naar boven hadden gekeken.

Het was een broeierig hete dag in juli. Waar je de zon vermoedde was de grijze lucht zo licht dat die doorschijnend leek. Je zag de insecten van ver aan komen vliegen.

Een peillood daarin neergelaten zou de bodem nooit bereiken. Een oneindigheid die tot nadenken stemde. Ze was zeker niet dreigend of onheilspellend.

Anderen stapten van hun fiets, keken ook omhoog. Het ongewoon schelle licht deed pijn aan de ogen.

Allen hadden het gevoel dat iets stond te gebeuren, een onthulling zou plaatsvinden. Een gave van boven.

Die geelsmeulende zon.

Hun gevoel had hen niet bedrogen. Een rijzige gestalte daalde neer.

Verwonderd bleef men kijken. Sommigen dachten aan de wederkomst van Christus. Stond er niet geschreven: 'Zie, Hij zal op de wolken verschijnen, de muren van Jericho zullen scheuren, en de volkeren op aarde zullen worden gericht.'

Anderen haastten zich verbijsterd naar huis om hun naasten te waarschuwen over het naderende oordeel.

De graven stonden op het punt te worden geopend en het kaf zou van het koren worden gescheiden.

Enkelen, die bleven, in de ban van de verschijning, wisten met zekerheid te vertellen dat de gestalte, omstraald door licht, een knap en regelmatig gezicht had, en zijn handen zegenend had uitgestrekt.

De zon kwam in alle hevigheid door, de lucht golfde, contouren vervaagden.

Wie nog keek, begon over het warme weer dat maar aanhield. De zomers van vroeger kwamen weer terug. De ouderen onder hen, de sterken, van rond de tachtig, herinnerden zich de hete zomer van '48 toen koningin Wilhelmina afstand deed van de troon.

Nog lang gingen geruchten dat de Christus met een kleine schare in de grensstreek rondtrok, zieken genas, duivels uitdreef, doden opwekte. Geroemd was zijn gave van het menselijk woord. Wie hem hoorde, raakte betoverd.

Hij was gekleed in blinkend en smetteloos fijn linnen en wie een blik op hem wierp, gooide zich ter aarde en riep: 'Amen. Halleluja.'

DEEL EEN

‘Lief jochie van me, draai de kraan goed dicht. Ik wil dat nadruppelen niet.’

Aan die woorden dacht Henk Wielheesen toen de jonge, Surinaamse verpleegster van Insula Dei een glas water op zijn nachtkastje neerzette.

‘Niet dat nadruppelen. Alsjeblieft. Ik word er gek van. En als je de kraan gebruikt, een klein straaltje. Niet dat geplens.’

Als die herinnering bij hem bovenkwam, dook ook dat andere moment op.

Hij was elf jaar en zat in de vijfde van de Jan Ligthart-school voor speciaal onderwijs.

Op een middag kwam hij thuis van school. De sleutel lag onder de vuilnisbak. Hij opende de keukendeur, snoof onmiddellijk een scherpe geur op die hier niet thuishoorde.

Hij rook onraad.

In de huiskamer was de geur sterker. Als een hond stak hij zijn neus in de lucht. Hij herinnerde zich de geur vaag, maar kon hem niet thuisbrengen.

Hij zette zijn schooltas tegen de tafelpoot, keek om zich heen. Boven het dressoir hingen drie borden van

Delfts aardewerk. Ze beeldden het werk op het land uit: het ploegen, zaaien en oogsten. Op de kast stond de bruidsfoto van zijn ouders. Een foto van zijn moeder als jong meisje, in een weiland, kauwend op een grasriet, en een foto van zijn DUW-opa, leunend op een schop, om zijn broek een stuk touw in plaats van een riem, waren met punaises vastgeprikt op de deur naar de gang. Zijn opa was zijn leven lang los arbeider geweest.

Aan de foto's was niets veranderd. Toch was de kamer niet als voorheen. Het licht viel anders. De muren in die donkere hoek bij de gangdeur waren grijzer, vlekkeriger, alsof daarop bedreigingen waren neergekalkt.

Henk Wielheesen keek aarzelend en angstig om zich heen. Snel raakte hij met zijn hand de tafel, de stoelen, het dressoir aan, tikte daarna met de wijsvinger van zijn rechterhand in de palm van zijn linker, in een poging de herkomst van de geur af te dwingen, zijn angst te bezweren.

Voorzichtig liep hij om de tafel heen, sloot zijn ogen, ademde door zijn neus om beter te ruiken. Alles was onveranderd. Niets was hetzelfde.

Hij opende zijn ogen.

De foto's waren bleke vlekken.

In de kamer was het buitengewoon stil. Het was alsof de buitenwereld extra zijn mond dichtield. Hij stond daar, alleen, met de kwalijke, dreigende geur die van alle kanten op hem afkwam.

Zijn hand trilde op de armleuning van een stoel.

Henk Wielheesen voelde een hand op zijn schouder.

Hij schrok. Het was de geur die tegen hem zei: je weet dat je niet aan mij kunt ontsnappen. Ik ben er nu eenmaal.

Vanaf het brede pad dat naar de boomkwekerij voerde, hoorde hij Ruben: 'Waar blijf je?'

Hij holde naar buiten. Samen liepen ze de kwekerij op.

Rubens vader kwam uit de palmenkas.

'Dag Sieje,' zei Henk Wielheesen.

'Wie het eerst bij de verlospaal is,' riep Ruben.

De verlospaal was een oude perenboom midden op het land.

Henk was de snelste, tikte de stam aan, maar schuurde door de snelheid zijn hand aan de ruwe schors open.

Op dat precieze moment, terwijl hij naar zijn hand keek die bloedde, wist hij waar de vreemde geur vandaan kwam.

'Ruben?'

Ruben keek hem aan.

Henk Wielheesen was op dat moment niet in staat de juiste woorden te vinden. Vanaf zijn vroegste jeugd was het spreken hem moeilijk afgegaan.

Sievez ontsmette de wond.

Zijn leven lang dacht Henk aan dat moment: zijn hand op de knie van Ruben, Sieje die zijn hand verbond.



Het was een warme septemberdag, in 1950.

De twee jongens fietsten de Bergweg af. Ze riepen luid: hey-ba-be-riba. Een oorlogskreet. Niemand wist waar die vandaan kwam. Hij werd in die tijd door alle jongens van elf jaar geschreeuwd als ze in de rivier zwommen en scheepjes oppikten, een boomhut bouwden of, zoals vandaag, naar de motorraces met zijspan gingen.

Hey-ba-be-riba. Geheimzinnige klanken.

Henk probeerde zo goed mogelijk met Ruben mee te schreeuwen, maar liet altijd wel ergens, door een te haastige inzet, een lettergreep schieten.

Onder aan de straat, voor ze linksaf sloegen, tegenover de lijstenwinkel van Ruysch, op de hoek met de Vlashofstraat, keek Henk om, zwaaide naar zijn moeder aan het tuinhek.

De jongens kwamen bij de rand van het dorp, waar de heuvels begonnen, passeerden, steeds steiler omhoog fietsend, de kruising Emmapiramideweg-Kluizenaarsweg, kwamen bij een verlaten, dichtgetimmerde uitspanning. Op een verbleekte, oranje affiche was nog leesbaar: Neêrland zal herrijzen.

Ze stapten af.

Met de fiets aan de hand volgden ze een kronkelig bospad, hoorden gedempt door het dichte onderhout de echo's van motoren, kwamen ten slotte op een groot zanderig terrein, aan de voet van de Emmapiramide, een ruim honderd meter hoge uitkijktoren.

In het lawaai van de stationair draaiende motoren, keurig in het gelid, op de standaard getrokken, zetten ze hun fietsen tegen elkaar in de hoek van het terrein waar de Duitse bunker lag.

Ze keken snel door de kijkspleten en schietgaten, toen naar de wapperende geel-rode banieren op de vier hoeken van het terrein. ‘Coupe d’or – Grand Prix motor-races met zijspan – Zijpenberg’.

Deze wedstrijd telde mee voor de Europese kampioenstitel. De laatste zijspanrace op dit vermaarde circuit met zijn dubbele s-bochten, die als zeer gevaarlijk bekendstonden, dateerde van ’39, enkele maanden voor de oorlog.

De beide jongens konden daar geen herinnering aan hebben. Ze waren in dat jaar geboren.

De wedstrijd zou pas over twee uur beginnen. Ze hadden vrije toegang tot dit terrein achter de startplaats omdat Henks vader EHBO-wijkhoofd was.

Ruben wees naar de overzijde van het rechthoekige veld. Daar stond de centrale EHBO-post.

‘Misschien zien we je vader,’ zei Ruben.

Ze liepen de kant op van de motoren. Tussen de hard-rode Harley Davidsons en de gele Nortons liepen mecaniciens in helblauwe overalls. Ze sleutelden aan de motoren, draaiden een moer vaster, voerden de laatste controles uit.

De jongens mochten met hun hand over het dunne staalplaat gaan van de torpedo-achtige zijspan.

Een van de monteurs, liggend op zijn rug, riep tegen hen dat ze straks fantastisch bochtenwerk zouden zien. ‘Acrobatiek.’ Hij schreeuwde om boven het lawaai van de motoren uit te komen.

Henk zag op de benzinetank een verbleekt plakplaatje: Neêrland zal herrijzen.

De monteur kwam overeind.

De race van '39 had hij meegemaakt. Hij was al na de eerste ronde stilgelegd. De motor had een veel te hoge snelheid gehad om behoorlijk de bocht uit te driften. Hij was geslipt en over de kop geslagen. De machine was de helling afgevlogen en totaal uitgebrand. Motorrijder en bakkenist waren met de schrik vrijgekomen. Zwarte rookwolken. Die bleven als donkere wolken tussen de bomen hangen.

Hij werd geroepen.

Henk Wielheesen voelde zich blij en onbekommerd, maar toen een motor vlak achter hem werd gestart schrok hij, ging direct wat dichterbij Ruben staan. Ruben legde zijn hand op Henks arm.

‘Morgen, jouw verjaardag. Dan zijn we weer even oud.’

‘Mama is nu in het dorp om boodschappen te doen.’

Hij raakte Rubens arm aan.

Eén cadeau wist hij al. Zijn vader had in de avonden, op het stukadoorsbedrijf waar hij werkte, een kippenhok voor zijn zoon getimmerd, ruim genoeg voor een toompje van een haan en drie kippen. Een hok met een uitloopren. Henk had aan het gezicht van zijn moeder gezien dat zij nog blijer met het cadeau leek dan hijzelf. Ze had het niet verwacht. Naast zijn werk als stukadoor was hij wijkhoofd, en trainde op zondagmorgen ook nog de jeugdelftallen. Zijn vader trok de krijtlijnen op het veld en hing het net in het doel. Henk gaf niet zoveel om voetballen. Toen hij nog heel jong was, had zijn vader een bal voor hem gekocht. Hij had de bal naar zijn zoon geschopt. Die had op dat moment zijn aandacht

bij iets anders gehad en de bal was langs hem heen geroold. Papa had zijn teleurstelling nauwelijks kunnen bedwingen.

‘We gaan kijken of we je vader zien.’

Ja, Ruben... wilde hij zeggen, maar hij kon alleen ‘ja’ uitbrengen.

Door alle rumoer om hem heen, door alle verwachting voor vanmiddag en voor morgen zou zijn tong zich opbollen tegen zijn verhemelte en die beide woorden zouden tot één lettergreep versmelten. Dan was hij weer eens in de greep van een grote verlegenheid of schaamte. Ja, daarover zou hij zich schamen.

De jongens staken de geheel door dichte sparrenbossen omsloten zandvlakte over. De motorrijders stonden in groepjes bij elkaar. Ze zagen er onheilspellend uit in hun witte motorpakken, met talloze insignes van merknamen en hun donkergroene brillen met mica glazen, die hun ogen ook van opzij bedekten. De bril zat met een brede, zwarte, elastieken band om het hoofd geklemd. Sommigen, ondanks de zon en het op het gele zand weerkaatsende licht, hadden hun bril op het voorhoofd geschoven.

Een motor werd opgestart, begon rondjes te rijden. Andere volgden. De brullende motoren echoden tegen de dichte bossen rondom. Het tumult nam toe.

Henk Wielheesen drukte van opwinding de punt van zijn tong zo hard mogelijk in zijn wang.

‘Wuww’n.’

Ruben draaide zich bezorgd naar hem toe, legde een arm om hem heen. Zij, samen, maakten deel uit van dit

geweldige spektakel. De echte race, de echte opwinding, moest nog komen. Morgen ook, zijn verjaardag. De buren zouden op bezoek komen.

Tegelijkertijd zagen ze, in de schaduw, de centrale EHBO-post. Op de verschoten en op sommige plaatsen ingescheurde legertent, overgenomen na de oorlog, van het Canadese bevrijdingsleger, prijkte een oranje-blauw vlaggetje. Om de tent heen was veel drukte. Mannen in legerkleurige kleding liepen in en uit. Terzijde lag een stapel brancards.

Motoren met zijspan maakten oefenrondjes, joegen donkergele zandwolken op. De EHBO-post was een moment volkomen onzichtbaar.

Ergens in die zandwolk was zijn vader. Henk Wielheesen zag in gedachten zijn vader. Hij dacht aan hem, in de tent, zag de scheiding, precies over het midden, en aan weerszijden, vlak over de schedel gekamd, het dunne, blonde haar, in twee vakken verdeeld.

Naast de tent stond ook een jeep, met op de achterbank rood-witte bakens voor de afzetting.

Een lauwe, onrustige wind stak op. Een nieuwe stofwolk dreef richting de tent, loste op, boven de donkere sparren.

Ruben was de eerste die Henks vader zag.

Hij droeg een kaki overhemd met korte mouwen, een legerkleurige broek, soldatenkistjes, en, schuin op het hoofd, een baret met het EHBO-insigne. Om zijn linkerarm een smalle, witte band.

Zijn vader gaf aanwijzingen. Henk Wielheesen dacht aan hun huis. Naast de voordeur, boven het metalen

plaatje met het huisnummer 19, zag je een brede plaat met ‘Wijkhoofd’.

Op het stukadoorsbedrijf in de stad was zijn vader knecht, gespecialiseerd in restauratie van plafonds en engelen. Maar hier had hij het voor het zeggen.

Henk Wielheesen zwaaide naar zijn vader.

Zijn vader was met zoveel dingen tegelijk bezig. Hij zag zijn zoon niet.

‘Papa!’ Hij gilte bijna, maar het klonk heel zwak in alle herrie en zandwolken.

Het was voor zijn vader onmogelijk die stem te horen.

Nieuwe stofwolken onttrokken de tent aan het gezicht.

‘Hij heeft het extra druk,’ zei Ruben. ‘Het is vlak voor de wedstrijd. We blijven voorlopig hier.’

Henks vader gebaarde naar iemand. Je zou zeggen dat de ander niet begreep wat van hem gevraagd werd. Wielheesen wees strak met een vinger naar de grond. Het had er alle schijn van dat hij iemand terechtwees.

Henk volgde vaders hand, vaders wijsvinger. Die hand zou hij uit duizenden herkennen. Hij was groot, breed, wit. Als vader van zijn werk kwam, waste hij zijn handen met veel water en zeep. Zorgvuldig waste hij elk plekje van zijn lichaam dat met pleisterkalk in aanraking was geweest. Daarna begon hij zijn vingers onder de nagels schoon te maken. Moeder hielp hem daarbij en mopperde soms. Hij had toch dunne handschoenen kunnen aantrekken bij het werk? Er mocht geen vuiltje blijven zitten. Zij wreef zijn handen in met glycerine en kamferspiritus. Boven trok hij schoon ondergoed aan, en

andere kleren. Handschoenen? De baas zag hem aankomen.

Op dit moment in het harde zonlicht, teruggekaast van het zand, was, behalve de handen, ook vaders gezicht heel erg wit. Alles aan zijn gezicht leek van een doorzichtige bleekheid.

Henk keek opzij naar zijn vriend. Die zou ook dat bleke aan zijn vader zien.

Henk Wielheesen dacht aan zijn moeder. Ze deed nu boodschappen in het dorp. Dan zou ze deze kant opkomen, al hield ze niet van motorraces.

Ruben riep: 'Buurman!'

Vader droeg zijn baret zo schuin dat Henk het lichtblonde haar kon zien. Zelfs van afstand was de scheiding een wit kalkweggetje.

Henk veegde met zijn arm het zweet van zijn voorhoofd. Al als kleine jongen had hij al dat wit van zijn vader opgemerkt. Er waren momenten dat hij daarom liever niet naar zijn vader keek en zijn hoofd afwendde.

Mama verdroeg dat witte van papa ook niet. Henk had haar eens tegen buurvrouw Sieje horen zeggen: 'Daar moet toch iets aan te doen zijn?'

Ruben onderbrak zijn gedachten.

'Je vader is druk bezig. We kunnen beter teruglopen naar de bunker.'

Door de microfoon klonk geluid, gevolgd door applaus, gedempt door de dichte bossen.

In de tentopening verscheen een lange, magere vrouw. Henks vader stond bij de stapel brancards. De vrouw

droeg een baret met het EHBO-insigne, een kaki bloes en rok. Om haar linkerarm zaten twee smalle witte banden. Zij sprak hem aan.

De jongens gingen dichterbij de tent toe. Zij sprakken luid en opgewonden tegen Henks vader, wees nadrukkelijk naar de brancards. Een lok sluik, donker haar, die voor haar gezicht viel, streek ze met een snel en geërgerd gebaar weg. De lok viel even snel weer terug. Wat ze zei was niet te verstaan. Ze was duidelijk heel ontevreden over de gang van zaken. Henk Wielheesen keek de andere kant op. De motoren waren weer op hun standaard getrokken, maar bleven stationair draaien.

De vrouw verdween in de tent. Ruben dacht dat ze hinkte. Henk keek nog steeds de andere kant op.

Zijn vader stond daar, de zon in het gezicht. Van de drukte om de tent heen was niets meer over. Hij stond daar helemaal alleen bij de stapel brancards. Henk zou naar hem toe willen rennen.

‘Henk, hij heeft ons gezien. Hij roept ons.’

Ze renden op hem toe.

‘Jullie komen als geroepen.’

Zijn vader tilde een brancard van de stapel. Die moest naar de hulppost, net voor de laatste bocht. Er was haast bij. Ze kregen een polsbandje om. Dan mochten ze over het parcours lopen.

Wielheesen legde kort zijn hand op Henks hoofd, die blij verrast opkeek. Zo vaak deed papa dat niet. Zijn vader zocht steun bij hem.

‘Straks komt mama ook,’ zei hij tegen zijn vader. Zo hield hij het innige contact nog wat langer in stand.

‘Dat is wel de bedoeling. Ga nou maar.’

De jongens pakten de draagbaar op, een lap bruin zeil tussen twee stokken, die niets woog.

De leidster stond in de tent, maar kwam niet naar buiten.

De jongens liepen richting de uitkijkheuvel. Henk keek achterom naar zijn vader. Hij ging net de tent binnen.

De politie liet hen door.

Het publiek stond aan weerszijden van het circuit, achter dranghekken, rijen dik. De mensen hadden behoefte aan een verzetje. Het land bevond zich nog steeds in de wederopbouw. Het asfalt dampte waar de zon door de loofgang heendrong.

Ze bleven aan de kant lopen, want er was steeds het onverwachte opduiken van een Norton of een Harley die een proefrondje reed. De motorrijders droegen windsels om de benen. De bijrijder in de zijspan hing buitenboord, aan de handgreep, vlak boven de weg, naast de wielspaken.

Ze keken opzij het nauwe beekdal in. Een stroompje flonkerde tussen rode zwerfkeien. Daar begon het sprengeveld. Vorige week hadden ze samen de loop van de beek gevolgd.

In de bochten waren barrières gestapeld van balen gerperst stro. Op die plaatsen mocht geen publiek staan.

Henk Wielheesen dacht aan de uitval van de vrouw. Vaak kwamen EHBO'ers aan huis om te vergaderen. Haar had hij niet eerder gezien.

Ruben liep voorop, keek achterom. Zijn blik was bezorgd, als die van een oudere broer.